

Miomir ABOVIĆ

DVA PRISTUPA TUMAČENJU NASTANKA POJEDINI PADEŽNIH NASTAVAKA U PRASLOVENSKOM JEZIKU

Apstrakt: *U radu se dovode u međusobni dodir pogledi dvojice slavista, R. Boškovića i V. Georgijeva, na porijeklo određenih padežnih nastavaka u praslovenskom jeziku. Riječ je, zapravo, o dva različita pristupa – jednom koji postanak određenih nastavaka posmatra u izvjesnom smislu izolacionistički, ne vodeći računa o nekim jezičkim zakonitostima i uzajamnoj povezanosti jezičkih elemenata i drugom koji dati fenomen pokušava objasniti uvažavajući te jezičke zakonitosti i uključujući ga u širi okvir međusobne povezanosti jezičkih elemenata.*

Ključne riječi: *padež, nominativ, genitiv, akuzativ, praslovenski jezik, morfonema, fonološki zakon, R. Bošković, V. Georgijev.*

Tematska okosnica ovog rada je dovođenje u neposredni dodir objašnjenja po"stanka pojedinih imeničkih padežnih nastavaka od strane dvojice eminentnih slavista – R. Boškovića, sa jedne strane, i V. Georgijeva, sa druge strane. Intencija nam je da sučeljavanjem shvatanjâ dvojice lingvista i njihovim oprečnim objašnjenjima navedenog fenomena ukažemo na jednu opštiju opoziciju – različitost pristupa određenom segmentu jezičkog sistema što ima svoje implikacije po ubjedljivost i istinitost tumačenja. Pažnju ćemo fokusirati na objašnjenje porijekla nastavakâ nekoliko padeža – nominativa singulara – *ō* – osnova, akuzativa plurala – *ō* – osnova, nominativa plurala – *ā* – osnova, akuzativa plurala – *ā* – osnova i genitiva singulara – *ā* – osnova upravo zbog toga što, po našem mišljenju, razmatranjem porijekla nastavačkih morfonema za ove padeže, markantno dolazi do izražaja razlika u pogledu tretmana jezičkih fakata dvojice lingvista.

Kad je u pitanju porijeklo nastavka nominativa singulara – *ō* – osnova Bošković se, između tri objašnjenja postanka ovog nastavka – Leskinovog, Hirtovog i Fortunatovljevog opredjeljuje za mišljenje ovog trećeg. Njegova suština je u tome da je „...svako krajnje **os** i **on** davalo... u slovenskim jezi-

cima **us** i **un** i dalje - њ.”¹ Nominativni nastavak – ō – osnova bi, na taj način, u Fortunatovljevoj vizuri koju prihvata i Bošković, bio dobijen glasovnim putem, produkt određenog glasovnog procesa. Što se tiče porijekla nastavaka genitiva singulara – ā – (-aā (ī/ aā)) osnova Bošković s prvom uviđa da se ovi ne mogu glasovnim putem izvesti od indoevropskog nastavka – ās. „U slovenskim jezicima nalazimo ovde nešto što nije nimalo verovatno da vodi poreklo od indoevropskog ās: kod osnova na ā nastavak y – u svim slovenskim jezicima podjednako – ženy, a kod osnova na aā i ī/aā nastavak ę – u jednim slovenskim jezicima, u južnoslovenskim jezicima – st. sl. **зем-лєа**, i nastavak ě – u drugim slovenskim jezicima, u istočnim i zapadnim slovenskim jezicima – staropoljsko *ziemie*, starorusko **землѣ**.”² Odbacivši pretpostavku o porijeklu nastavka –y genitiva singulara – ā – osnova glasovnim putem od indoevropskog – ās i nastavka `ę // `ě kod –aā – (ī // aā) osnova analogijom, prema odnosu * *vьlky*: *kon`ę* // *kon`ě* u akuzativu plurala, Bošković će, u krajnjoj konsekvenci, ipak potražiti fonetsko objašnjenje porijekla nastavka genitiva singulara ovih osnova utvrdivši da se „...nastavci y i `ę // `ě izvode... iz starijeg ōns, iz genitivnog završetka suglasničkih osnova na ō: -ōn- (isp. got. *qinō* < *quenōn*, *qinōns*: *žena*, lit. *vanduō*, *vandeñs*: *voda*, got. *widuwō*: slov. *vьdova*); završetak ōns dao je kod osnova na ā glasovnim putem –y – *ons* > *ūns* > y, a završetak *aōns* preko *aens* kod osnova na aā s jedne strane i u jednim jezicima aę > `ę – sasvim običan i redovan refleks grupe *aens* u slovenskim jezicima, a s druge strane i u drugim jezicima aě > `ě... – sasvim neobičan i sasvim usamljen refleks grupe *aens* u slovenskim jezicima.”³ Nevolja sa ovakvim objašnjenjem porijekla nastavka –y kao i sa objašnjenjem porijekla nastavka nominativa singulara – ō – osnova je u tome što je ono u kontradikciji sa realnom slikom određenih fonoloških procesâ. Naime, kako tvrdi Georgijev, „... в праславянски гласните в крайни срички се подчиняват на същите фонематичните закони, както и тия в другите срички на дугмата.”⁴ Bugarski lingvist ovo pokazuje, između ostalog, upravo na primjeru indoevropskog vokala o (a, ђ) u završnom slogu i to kako na apsolutnom kraju riječi tako i pred suglasnikom (-m, -s,

¹ R. Bošković, *Osnovi uporedne gramatike slovenskih jezika*, Beograd 2000, 130.

² R. Bošković, *Osnovi uporedne gramatike slovenskih jezika*, Beograd 2000, 134.

³ Isto, 135.

⁴ В. Георгиев, *Основни проблеми на славянската диахронна морфология*, София 1969, 37.

d/t) zastupljeno u slovenskim jezicima kao **o**.⁵ Georgijev takođe pokazuje i da je indoevropski glasovni spoj vokal + nazal + s/t na kraju riječi, poslije iščezavanja krajnjih suglasnika, dao nazalni vokal.⁶ I kad su u pitanju nastavci za nominativ plurala – *ā* – osnova (*y*, *ę* // *ě*) u slovenskim jezicima Bošković takođe uočava, ispravno, da se, kao i isti nastavci istih osnova za genitiv singulara, oni ne mogu izvesti glasovnim putem. „Teško-da nastavak **y** ima veze s nastavkom *ās* < *ā* + *es* drugih indoevropskih jezika: isp. st. ind. *áśvās*, oskijsko *scriftos* (pisanja) gotsko *gibōs*, lit. *rañkas*; a još je teže slovensko *ę* i *ě* izvesti iz starog *āās* – to smo, uostalom, sve videli kod genitiva jednine.”⁷ Ne nalazeći pouzdano fonološko objašnjenje porijekla ovih nastavaka Bošković se okreće analogiji. Slovenski nominativi na *y* i *ę* // *ě* predstavljaju, po njemu, „...akuzativ množine, koji se,...lako izvode iz *ons* i *āons* i koji su... smenili stare nominative na *ās* i *āās*.”⁸ Međutim, upravo Boškovićeva objašnjenja porijekla nastavka akuzativa plurala – *ā* – (i *-āā-*) osnova, naročito u svjetlu gore pomenutih Georgijevljevih argumenata prilično je, u naučno-logičkom smislu, problematično. Bošković, naime, zaključuje da i u ovom padežu, kao i u genitivu singulara istih osnova, nastavci *y* (i nastavci *ę* // *ě* kod *-iā-* osnova) vodi (vode) porijeklo od starijeg *ons* > *uns* s tom razlikom „...što genitivno i akuzativno *ons* nisu istog porekla: genitivno *ōns* je staro *ōns*, a akuzativno *ōns* nije staro *ōns*, nego staro *āns* < *ā* + *ns* (etimološka formula sa razdvojenim morfološkim elementima), koje se skratilo, tj. dalo je *āns* > *ōns* > *uns*.”⁹ Zanimljiva je Boškovićeva tvrdnja iznesena u neposrednom nastavku rečenog, tvrdnja o tome da „... **ne znamo tačno zašto se skratilo i skraćivalo staro *āns* u ovom slučaju**, ali znamo tačno da se skratilo: za to imamo jedan neposredan podatak: nastavak *ę* kod osnova na *āā*, koji je iz *āāns* moguće izvesti samo preko *āāns* > *āōns* > *āens* > *ae* > *ę*.”¹⁰ Iskaz (naročito njegov prvi, boldovani dio) je indikativan upravo zbog toga što otkriva nesigurnost njegovog autora u gore iznesenu postavku o porijeklu nastavka *-y* u akuzativu plurala – *ā* – osnova. Sa druge strane,

⁵ B. Георгиев, Основни проблеми на славянската диахронна морфология, София 1969, 37-39.

⁶ B. Георгиев, Основни проблеми на славянската диахронна морфология, София 1969, 43.

⁷ R. Bošković, Osnovi uporedne gramatike slovenskih jezika, Beograd 2000, 151.

⁸ Isto, 151.

⁹ Isto, 153-154.

¹⁰ Isto, 154.

pretpostavka o skraćivanju – ā – (prema Boškoviću, prvi i ključni moment u seriji promjena koje dovode do pojave nastavka –y) u okviru ovog nastavka u velikoj mjeri djeluje kao rješenje smišljeno ad hoc, rješenje tipa *Deus ex machina*. Pitanje je zašto bi se – ā – baš u kontekstu ovog nastavka skraćivalo kad to nije slučaj u drugim pozicijama. Boškovićevoj pretpostavci tako protivurječe nastavak akuzativa singulara – ā – osnova gdje je krajnje indoevropsko ām(ān) regularno dalo –o, nastavak –o instrumentala singulara – ā – osnova u jednom dijelu slovenskih jezika nastao od ān (lit. *ranka* < *rankq*, staroprusko *rankān*), izvjesne lekseme tipa st. sl. гѣсъ, isp. njem. *Gans*, lat. *ānser*, lit. *žąsis*, st. prus. *sansy*. Regularnost određene glasovne promjene podrazumijeva da se ona vrši svuda gdje postoje uslovi za njeno vršenje. „Regular changes recur generally and take place uniformly wherever the phonetic circumstances in which the change happens are encountered. To say that a sound change is regular means that the change are found in the circumstances or sounds which undergo the change are found in the circumstances or environments that condition the change.”¹¹ Sem toga, ako i prihvatimo kao tačnu Boškovićevu hipotezu o skraćivanju dugog *a* u navedenom slučaju (proces koji bi, u krajnjem rezultatu, pred stvaranje nazala dao *iēn* (sa kratkim *e*)), ona protivurječi argumentima koje on sam iznosi, a naime da samo indoevropska grupa ēn (sa dugim *e*) daje na kraju nazal *ɛ* (*mɛ*, *tɛ*, st. ind. *mām*, *tvām*). Konačno, i porijeklo nastavaka *y* i *ʔ* // *ʔ* u akuzativu plurala – ō – osnova odnosno –iō – osnova Bošković objašnjava na sličan način. „I ovde nastavci *y* i *ʔ* // *ʔ* vode poreklo od starijeg ōns < ō + ns...” te dodaje kako „...ni ovde nije jasno u kakvom odnosu stoji zapadnoslovensko i istočnoslovensko *ě* prema južnoslovenskom *ɛ* i opšteslovenskom *aons*.”¹² Upravo ovaj zagonetni odnos u određenim padežima određenih osnova (zapadnoslovensko i istočnoslovensko *ě* prema južnoslovenskom *ɛ*) Georgijev objašnjava, mislimo uvjerljivo, uticajem sandhija. "В изглас индоевропейското съчетание от вокал + назал + s (-Vns) се запазва пред следваща гласна, обаче преминава в дълъг вокал + s пред следваща гласна. Това е балтославянско сандхи, наследено от индоевропейски. Поради това при морфемата за винителен падеж множествено число се явава следната двойкост: индоевропейското окончание за винителен падеж множествено число е -ns след гласна (и -ns след съгласна). По-

¹¹ L. Campbell, *Historical Linguistics*, Edinburgh University Press 2004., 17.

¹² R. Bošković, *Osnovi uporedne gramatike slovenskih jezika*, Beograd 2000., 154.

ради особеностите на индоевропејското сандхи това окончание се явава под две форми: от една страна *-o-ns*, *-a-ns*, *-i-ns*, *-ī-ns*, *-u-ns*, *-ū-ns*, обаче от друга *-ōs*, *-ās*, *-īs*, *-ūs* със заменно удължение (Ersatzdehnung). При отимарането на индоевропејското (и балтославянското или славянското) сандхи това е довело до генерализиране на една от двете дублетни форми в отделните езици и диалекти.¹³ I u pojedinim grupama slovenskih jezika moglo je doći do uopštavanja jednog od dva nastavka. Tako je, na primjer, sasvim moguće da je morfonema *za*, recimo, akuzativ plurala *-jǫ-* osnova imala dvije forme: indoevropsko *yons* (pred vokalom) > praslovensko *ję* i indoevropsko *yos* (pred suglasnikom) > praslovensko *jě*. Pojedini slovenski jezici mogli su uopštiti jedan od navedena dva nastavka – južnoslovenski (*j)ę*, a istočnoslovenski i zpadnoslovenski (*j)ě*.

Zbog svih navedenih nedostatnosti i neubjedljivosti treba potražiti drugačije objašnjenje porijekla ovih nastavaka. To drugačije objašnjenje mora počivati na dubljem uvidu u zakone funkcionisanja određenog jezičkog sistema i raščlanjenost jezičkih nivoa. Konkretno, kad su u pitanju jezici sa razvijenom fleksijom, treba voditi računa o činjenici da su foneme u funkciji padežnih nastavaka sem što, naravno, kao takve, pripadaju fonološkom sistemu i podliježu fonološkim zakonima sa druge strane istovremeno pokazatelji određenih gramatičkih značenja. Drugim riječima, za razliku od (uslovno rečeno) „običnih” fonemâ, „gradivnog” materijala za stvaranje riječi, jedinica koje posjeduju plan izraza, ali ne i plan sadržaja fonemama u funkciji padežnih nastavaka imanentan je i plan sadržaja – na plan se njihovog sadržaja „...preslikavaju... pojave iz samog jezičnog sustava”, radi se o morfemima „...koji označavaju neke odnose među morfemima i znakovima viših razina...”¹⁴ Posjedujući plan sadržaja, foneme u funkciji padežnih nastavaka prerastaju u morfoneme te je njihov razvoj uslovljen ne samo fonološkim nego i morfološkim zakonima. Prvi – fleksivne morfeme datog deklinacionog sistema mogu da se podudaraju kod različitih padeža i kod raznih deklinacija, ali ne mogu da se podudaraju u jednini, množini i dvojini jednog istog padeža tj. u horizontalnom redu u okviru jednog deklinacionog sistema. Georgijev ovo pokazuje na primjeru staroslovenskih deklinacija – *ǫ* – *i* – *ā*-.¹⁵ Ukoliko u razvitku datog jezika silom fonetskih zakona neke od morfema za označavanje jednine, množine i dvojine treba da se podudare jedna od podu-

¹³ В. Георгиев, Основни проблеми на славянската диахронна морфология, София 1969, 44.

¹⁴ D. Škiljan, Pogled u lingvistiku, Zagreb 1980., 104.

¹⁵ В. Георгиев, Основни проблеми на славянската диахронна морфология, София 1969, 14.

darajućih morfema se odstranjuje i zamjenjuje sa drugom, odgovorajućom.¹⁶ Georgijev zatim primjećuje da nastavci za nominativ i akuzativ jednine, množine i dvojine muškog roda u praslovenskom stoje u opoziciji sa odgovarajućim morfonemama za označavanje istih padeža u srednjem rodu, odnos naslijeđen iz praindoevropskog, u praslovenskom proširen i na akuzativ. Polazeći od ove opservacije on formuliše drugi značajan morfološki zakon. „Ако в развоя на езика по силата на фонематичните закони някои от морфемите за имени-телен – винителен падеж мъжки и среден род на дадена склонитбна система трябваше да съвпадат, то една от съвпадащите морфемите се отстранява, като се замества с друга подходяща.”¹⁷ Konačno, proučavajući funkcije pojedinih padeža u rečenici Georgijev zaključuje da se u praslovenskom i staroslovenskom (i staroruskom) nikada ne mogu podudarati, sa jedne strane, akuzativ i dativ, a, sa druge, instrumental i lokativ. Ukoliko se morfoneme, označitelji ovih padeža (djelovanjem fonetskih zakona, podudare, tada na scenu stupaju morfološki (morfosintaksički) zakoni kojima se jedna od podudarujućih morfonema uklanja.¹⁸

Vratimo li se sada razmatranju porijekla pomenutih nastavaka još jednom moramo konstatovati da oni ne mogu nastati djelovanjem fonetskih zakona. Nastavak *-os* u nominativu singulara – *ǫ* – osnova fonetskim putem dao bi, naime, *-o*, ne *ъ* koji nalazimo kao nastavak nominativa singulara ovih osnova. Nastavak *-ās* u nominativu plurala *-ā-* osnova fonetskim putem regularno bi dao *-a* kao nastavak u ovom padežu, ne *-y* koji nalazimo kao nastavak *-ā-* osnova. Konačno, nastavci *-āns* u genitivu singulara *-ā-* osnova (pod uslovom da je taj nastavak uopšte mogao nastati pod uticajem gotskog jezika), *-āns* u akuzativu plurala istih osnova koji je (po Boškoviću) uopšten i za nominativ plurala istih osnova umjesto njegovog nastavka *-ās* (za koji Bošković uviđa da ne može fonološkim putem dati *-y*) i nastavak *-ons* u akuzativu plurala – *ǫ* – osnova fonološkim putem regularno bi dali nastavak *-o*, a ne *-y* koji nalazimo kao nastavak u ovim padežima. Prirodno se nameće pitanje zašto se sve ove morfoneme nisu očuvale kao nastavci za date padeže. Odgovor možemo dati samo „uvodeći u igru” i morfološke zakone kao i uvažavajući međudnose i uzajamne povezanosti jezičko-gramatičkih kategorija. Tako, recimo, nastavak – o nominativa singulara – *ǫ* – osnova muškog roda oblički bi se podudarao sa nastavkom – o nominativa jednine – *ǫ* – srednjeg roda. Utvrdili smo da to u pra-

¹⁶ Isto, 15.

¹⁷ Isto, 16.

¹⁸ В. Георгиев, Основни проблеми на славянската диахронна морфология, София 1969, 16.

slovenskom nije bilo moguće – nastavci za nominativ i akuzativ singulara, duala, plurala muškog roda stajali su u opoziciji sa odgovarajućim nastavcima istih padeža singulara, duala, plurala srednjeg roda. Stoga jezički sistem, principom autoreglativnosti, uklanja morfonemu –o kao označitelja nominativa singulara – *ō* – osnova i zamjenjuje je morfonemom –*ъ*. Kako Georgijev smatra, nastavak –*ъ* presnesen je u nominativ jednine osnova – *ō* – iz nominativa jednine osnova –*ǫ*– gdje je dobijen regularno, glasovnim putem od indoevropskog – *ǫs* > – *ǫ* > – *ъ*.¹⁹ Ovo je sasvim moguće, naročito ako se uzme u obzir uzajamna povezanost ovih osnova i, potvrđeno u staroslovenskom jeziku, prenošenje nastavaka dativa singulara, genitiva i lokativa singulara, nominativa plurala, genitiva i instrumentalna plurala iz –*ǫ*– osnova u – *ō* – osnove. Nastavak –*ās* > *a* u nominativu plurala imenica ženskog roda –*ā*– osnova podudario bi se sa identičnim nastavkom nominativa singulara istih osnova. Vidjeli smo da takvo podudaranje u praslovenskom nije bilo moguće – djelovanje morfološkog zakona sprečavalo je podudaranje fleksivnih morfonema istog padeža jednine, množine i dvojine određene paradigme. Upravo zbog toga nastavak –*a* morao je biti uklonjen i zamijenjen je nastavkom –*y* akuzativa plurala –*ā*– osnova. Problem je, međutim, što (kako Bošković pokušava dokazati) ni u akuzativu plurala –*ā*– osnova ovaj nastavak nije mogao biti dobijen fonološkim putem. Naime, u akuzativu plurala –*ā*– osnova nastavak je ili –*āns* (ako mu slijedi vokal) ili –*ās* (ako mu slijedi suglasnik) s obzirom na baltoslovenski sandhi. Nastavak –*āns* fonološkim putem regularno bi dao –*ą* > *ϕ*. Nastavak –*ϕ* u akuzativu plurala –*ā*– osnova podudario bi se sa istim nastavkom u akuzativu singulara –*ā*– osnova što morfološki zakon nemogućnosti podudaranja fleksivnih morfema jednine, množine i dvojine jednog istog padeža iste deklinacione paradigme nije dozvoljavao. Zbog toga će biti najvjerojatnije da je nastavak –*y* u akuzativu plurala –*ā*– osnova prenesen iz akuzativa plurala –*ǫ*– osnova gdje je indoevropski nastavak –*ǫs* (od –*ǫns*) regularno dao –*y*.²⁰

¹⁹ Isto, 53.

²⁰ Georgijev smatra (Георгиев 1969: 104-105) da je oblik nominativa-akuzativa plurala –*ā*– osnova прѣлюбѣ sekundaran, nastao pod uticajem nominativa-akuzativa plurala –*ǫ*– osnova (isp. ношти). Primarni nastavak akuzativa plurala bio je, po njemu, Z. On u prilog ovoj pretpostavci navodi nekoliko dokaza – staroslovenske imenice любви i прѣлюбѣ i izrazima любви дѣяти ili (сѣ) творити, прѣлюбѣ дѣяти (raznočtenije не прѣлюбѣ сътвори (Lk. 18,20 Mar.) = не прѣлюбѣ сътвори (Lk. 18,20 Zogr., As., Sav.) gdje je genitiv plurala u funkciji direktnog objekta negirane glagolske radnje u Marijinom jevanđelju indikator da u Zografskom jevanđelju, Asemanovom jevanđelju i Savinij knjizi imamo akuzativ plurala; izraz азъ боуки вѣдѣ u jednoj molitvi iz IX vijeka gdje je боуки nesumnjivo

U akuzativu plurala – *ǫ* – osnova nastavak je bio *-o-ns* ili *-o-s* prema zakonima sandhija. U pojedinim indoevropskim jezicima uopšten je ili jedan ili drugi nastavak – baltoslovenski nastavak u ovom padežu takođe je bio ili *-ons* ili *os* kako pokazuju primjeri iz baltičkih jezika (st. prus. *-ans*, lit. *-us* od *-uos* < *-os*). Ni jedan ni drugi nastavak nisu, međutim, mogli glasovnim putem dati nastavak koji nalazimo u akuzativu plurala ovih osnova –*y*. Mislimo da je i u ovom padežu prihvatljivo Georgijevljevo objašnjenje porijekla njegovog nastavka. „Морфемата за вин. пад. мн. ч. при о- основи –у (стбълг. рабZ) е била пренесена от и- основи: окончанието –у при и- основи (срв. стбълг. сZHЗ = lit. *sunus*) произлиза редовно от ие. *-ūs* < *u-ns*).”²¹

Zanimljivo je pitanje postanka –*y* u genitivu jednine imenicâ *-ā-* osnova. Indoevropski nastavak *-ās* dao bi (kako smo ukazali) fonološkim putem *-a* kao nastavak u ovom padežu. Međutim, ista morfonema tada bi poslužila kao označitelj četiri padeža – nominativa singulara, genitiva singulara, nominativa plurala i akuzativa plurala. Zakoni funkcionalnosti jezičkog sistema, komunikativne jasnoće nalagali su korekciju ovakve situacije te je morfonema *-a* kao nastavak genitiva jednine *-ā-* osnova morala biti zamijenjena nekom drugom morfonomom. Međutim, Boškovićeva pretpostavka o nastavku –*y* što vodi porijeklo od genitivnog završetka suglasničkih osnova *-ōns* (got. *tuggons*) nije prihvatljiva iz dva razloga – najprije, nastavak *-ōns* fonološkim putem uopšte nije mogao dati –*y*, a, zatim, deklinacioni tip suglasničkih *-n-* osnova ženskog roda nije postojao u praslovenskom. Georgijev nudi drugačije objašnjenje. Polazeći od zamjene, u baltoslovenskom, starog nastavka genitiva jednine – *ǫ* – osnova indoevropskim nastavkom za ablativ *-ōd* > *a* i od činjenice da je u iranskom i latinskom taj isti ablativni nastavak bio prenesen na sve ostale vokalske osnove gdje je dugi vokal morfeme *-od/t* bio prilagođen odgovarajućoj osnovi on zaključuje: „Подобен процес на унификация на първоначалното аблативно окончание се е извършил (поне отчасти) в праславянски, при което –у (< *ūd/t*)

☞

akuzativ plurala; oblik цркы koji se sreće jednom kao prevod grčkog akuzativa množine ove imenice u Tumačenju Teodorita Kirskog psaltira u starobugarskom prevodu.

²¹ В. Георгиев, Основни проблеми на славянската диахронна морфология, София 1969, 58.

Upravo suprotna situacija je u akuzativu plurala *-jǫ-* osnova. Dok je nastavak –*y* u akuzativu plurala – *ǫ* – osnova rezultat uticaja – *ū* – osnova, nastavci *ĕ* / *ě* u paradigmi *-jǫ-* osnova nastali su fonološkim putem. Morfonema za akuzativ plurala imala je dvije forme usljed uticaja sandhija *-ie*. *yons* (pred vokalom) i *ie*. *yos* (pred suglasnikom). Prva forma, uopštena u južnoslovenskim jezicima, dala je –(j)ĕ (isp. st. sl. мжжа) a druga, uopštena u istočnoslovenskom, češkom dala je – ě (isp. st. rus. конъ, st. češ. mužě).

от $\bar{u}$ -основи (женски род) е било пренесено по гореизложените причини при a – основи. Следователно генитивното окончание –у при a основи е от Фъщ4я производ, както и генитивното окончание –а при o -основи.”²² Georgijevljeva postavka zanimljiva je kao teorijski konstrukt, ali mora se reći da i ona pati od manjkavosti. Najprije, pitanje je koliko se na osnovu procesâ u iranskom i latinskom može zaključivati o procesima u praslovenskom, a, drugo, trebalo bi faktima potvrditi postojanje nastavka genitiva jednine ы kod $\bar{u}$ -основа.

Rezimirajući, možemo (ne naročito originalno) primijetiti da razmišljanje o nekim jezičkim procesima što pripadaju dubljoj prošlosti u nekim slučajevima ostavlja utisak, kod onoga ko se tim bavi, traženja nekog predmeta u mraku, a bez svjetlosnih pomagala. No, uprkos činjenici da je do mnogih pouzdanih zaključaka teško doći, ipak smatramo da vođenje računa o jeziku kao strukturi u okviru koje djeluju zakoni različitih jezičkih nivoa i o međusobnoj povezanosti jezičkih elemenata, kad je riječ o problemu kojim smo se u ovom radu bavili, vodi istini bližim postavkama od promatranja izolovanih jezičkih činjenica i rješenja što bismo ih mogli okarakterisati kao unekoliko mehanička.

Miomir ABOVIĆ

TWO APPROACHES TO THE EXPLANATION OF FORMATION SOME CASE ENDINGS IN PROTO-SLAVIC LANGUAGE

Summary

The problem of formation some case endings in Proto-Slavic language is considered in this work. That problem is solved through mutual opposing attitudes of two famous Slavists – R. Bošković, on one side and V. Georgiev, from the other side.

---

²² В. Георгиев, Основни проблеми на славянската диахронна морфология, София 1969, 88.

